

כמי שמאמינה בזכויות אדם, בשוויון ובכבוד הדדי. אני **תומכת** בחלופה: **עידוד פתרונות דתיים באמצעות הסכמי קדם נישואין** ורואה בהם פתרון טוב ויעיל לבעיות מורכבות המתעוררות במסגרת נישואין דתיים בישראל. **לפי מה שלמדנו בכיתה**, הסכמי קדם נישואין מהווים כלי חיוני במאבק נגד סרבנות גט ועגינות, תופעות שפוגעות בזכויות הנשים ופעמים רבים מובילים למצבים של אי-שוויון וסבל. ההסכמים הללו מציעים דרך חוקית ומעשית לצמצום הפגיעה ולהבטחת הדידות בזוגיות, תוך שמירה על ערכי ההלכה והמסורת היהודית. יתר על כן, הם מאפשרים הכרה רחבה יותר במגוון הקהילות והמסורות הקיימות בישראל, ומספקים פתרונות מותאמים גם לאוכלוסיות דתיות נוספות. באמצעות תמריצים נכונים והסברה ראויה, ניתן לעודד זוגות רבים לחתום על הסכמים אלו כחלק מהליך הרישום לנישואין, ובכך לחזק את ערכי היסוד של מדינת ישראל כריבונית ודמוקרטית, השומרת על זכויות כל אזרחיה ומכבדת את המגוון התרבותי והדתי בתוכה.

לפי מה שנאמר בכנס, כדי שנגיע לחלופה אופטימלית, צרך לבחון כל חלופה באמצעות אמות מידה מסויימות שאדון בהם בהמשך ואבחן כל פתרון לפיהם, גם אם הייתי תומכת וגם אם לא.

שיקולים ערכיים – 1. **חיזוק ערכי היסוד שבבסיס היותה של מדינת ישראל מדינה ריבונית**: החלופה מעצימה את האחריות של המדנה על הסדרי מיסוד הזוגיות וכינן משפחה, בכך שהיא מציעה פתרונות מוסדרים למניעת סרבנות גט ועגינות. חסרון שאפשר לציין אותו, התנגדות מצד הרבנות הראשית ובתי הדין הרבניים עשויה להטין את ההשפעה של ההסכמים ואת מידת האחריות שהמדנה יכולה לקחת בפועל. 2. **הכרה במגוון הקהילות והמסורות בעם היהודי בעת הזאת**: החלופה מכירה במגוון הקהילות והמסורות בעם היהודי בכך שהיא מציעה פתרונות למניעת גט ועגינות, אשר מקובלים על חלקים נרחבים מהקהילה היהודית. חסרון, התנגדות מצד גורמים שמרניים עלולה להחליש את ההכרה במגוון המסורות, במיוחד אם הם יבחרו לא לשתף פעולה עם ההסכמים. 3. **התמודדות עם אתגרים פנים-דתיים**: החלופה מספקת פתרונות לסרבנות גט, עגינות ונישואין בעייתיים בקרב יהודים ומוסלמים. היא מגדילה את ההדדיות בגירושין ומספקת הגנה לנשים מוסלמיות. למרות זאת, ההתנגדות מצד הרבנות ובתי הדין הרבניים עלולה למנוע מההסכמים להיות מיושמים בפועל במקרים רבים. 4. **שמירה על זכויות, הגנה על מיעוטים דתיים וצמצום חסמים**: החלופה מקדמת שמירה על זכויות הנשים וצמצום חסמים למיסוד חיי זוגיות ולהתיר נישואין. היא מגינה על זכויות מיעוטים דתיים בכך שהיא מציעה פתרונות לנשים מוסלמיות ולבני זוג נוצרים. ההתנגדות שיכולה לעלות הינה התנגדות מצד חלקים מהמערכת הדתית והיא עלולה להקשות על יישום ההסכמים ולהשאיר חסמים מסוימים בלתי פתורים. 5. **שמירה על אחדות במציאות של אי-הסכמה**: ההצעה יכולה לצמצם שסעים בכך שהיא מציעה פתרונות לסרבנות גט ועגינות, בעיות שהן מקור לאי-הסכמה וקונפליקטים. ההתנגדות מצד גורמים דתיים שמרניים עלולה להחריף את השסעים ולאחדות סביב הנושא. שיקולים מעשיים – 6. **היתכנות פוליטית**: ישנה תמיכה רחבה מצד ארגוני חברה אזרחית וקהילות יהודיות שונות, דבר המאפשר קידום ההצעה בחקיקה. לעומת זאת, המציאות הפוליטית המקוטבת סביב סוגיות יהדות ומדינה עלולה להקשות על קידום ההצעה בחקיקה, במיוחד מול התנגדות חזקה מצד גורמים דתיים שמרניים. 7. **היתכנות רגולטורית**: ניתן ליישם את ההסכמה מבחינה משפטית וביורוקרטית על ידי הכנסת תיקונים לחקיקה קיימת ויצירת נהלים חדשים אך המורכבות המשפטית והתנגדות מצד גורמים במערכת הדתית עלולות להקשות על יישום ההסכמים בפועל, ודורשת השקעה משמעותית בהסברה והכשרה.

לטעמי, ישנם כמה הצעות להתמודדות עם החסרונות והבעייתיות הקיימות בפתרון הסכמי קדם נישואין. 1. לקיים דיאלוג עם נציגי הרבנות ובתי הדין הרבניים כדי למצוא פתרונות מוסכמים ולהמשיך ולחזק את התמיכה מצד גורמים שונים בקהילות יהודיות ובארגונים חברתיים יכולה להיות דרך התמודדות עם

החסרונות הקיימות בחלופה זו. 2. מורכבות משפטית ורגולטורית: לשלב יועצים משפטיים מומחים בתהליך הפיתוח של הסכמי קדם נישואין, ולהשקיע בפיתוח נוסח פשוט וברור להסכמים, לקיים הדרכות והכשרה לנושאי משרות ברשויות הרלוונטיות כדי להבטיח יישום חלק ויעיל של ההסכמים. 3. השפעה מוגבלת על אוכלוסיות דתיות אחרות: לערוך מחקר והבנה מעמיקה של צרכים ותרבויות של אוכלוסיות דתיות שונות, לפתח הסכמי קדם נישואין המותאמים לאוכלוסיות דתיות שונות, תוך התחשבות בערכים ובמנהגים שלהם ולשתף פעולה על מנהיגים דתיים של קהילות שונות כדי להבטיח שהפתרונות המוצעים מתאימים ומקובלים. 4. צורך בחינוך והסברה: להשקיע בקמפיין חינוכיים המכוונים לזוגות ולציבור הרחב, לשלב את הנושא בתוכניות לימודים במערכת החינוך ובקורסי הכנה לנישואין ולהשתמש ברשתות חברתיות וכלי תקשורת שונים כדי להגיע לקהל רחב ולשפר את המודעות לנושא. 5. סיכון לאי-הבנה ובלבול: להציע שירותי ייעוץ והכוונה לזוגות המבקשים לחתום על הסכמי קדם נישואין, לפרסם נוסחי הסכמי קדם נישואין לדוגמה עם הסברים מפורטים על כל סעיף. 6. אפשרות לזוגות לוות על הסכמים: לוודא שכל הזוגות מקבלים מידע מלא ושקוף על ההסכמים והיתרונות שלהם, לפתח תמריצים נוספים לזוגות שיבחרו לחתום על הסכמי קדם נישואין ולערוך מעקב והערכה של הזוגות שבחרים לוותר על ההסכמים, ולזהות את הסיבות לכך על מנת לשפר את הפתרון בעתיד.

Commented [SB1]: ניתוח מעולה! חבל שלא התייחסת להשפעה על קבוצות שונות

אני מתנגדת לחלופת האפס, שמשמרת את המצב הקיים בתחום הנישואין והגירושין בישראל, מכמה סיבות עיקריות:

ראשית, לפי המאמר " כל חתן וכל כה – מתווה לאתגרי הנישואין", המצב הקיים פוגע בזכויות בסיסיות של אזרחים רבים במדינת ישראל. רבים אינם יכולים להינשא בתחומי המדינה, אחרים אינם יכולים להינשא עם בחירי ליבם, וישנם כאלה שאינם מעוניינים להינשא לפי דרישות המוסדות הדתיים הנוכחיים. חוסר האפשרות להינשא ולהקים משפחה על פי בחירתם מהווה פגיעה חמורה בזכויות הפרט ובריבונות האישית של אזרחי המדינה. שנית, המצב הקיים מוביל להגדלת אוכלוסיית מוגני החיתון, דבר שעלול לגרום להפרדה הולכת וגדלה בין קבוצות שונות בעם היהודי ולפירוקו לקבוצות נפרדות. ישנם זוגות שמעוניינים להינשא על פי ההלכה היהודית, אך נפגעים מהמדיניות ההלכתית הצרה של הרבנות הראשית, מה שמדיר מסורות יהודיות אחרות ופוגע באחדות העם היהודי. שלישית, הקשיים בשלב הגירושין, הנובעים מהפרשנות הניתנת לדין הדתי, גורמים לעיכוב ולעיתים למניעת הסדרת הגירושין באופן רצוי. מצב זה גורם לפגיעה נוספת בזכויות הפרט ובכבוד האדם, במיוחד כאשר מדובר בסרבנות גט ובמצבים של עגיונות. רביעית, ההסדרים הקיימים כיום עבור זוגות שאינם יכולים או אינם מעוניינים להינשא במסגרת הדתית אינם מעניקים את כלל הזכויות המוענקות לזוגות נשואים ואת ההכרה המלאה בזוגיותם. מצב זה פוגע בזכויותיהם של זוגות חפים ומוביל לחוסר שוויון בסיסי בין אזרחים שונים במדינה. לבסוף, המצב הקיים מהווה פגיעה פנימית בריבונותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. בכך שאיננה מאפשרת מסגרת בסיסית של מיסוד זוגיות לכלל אזרחיה, המדינה מקשה על בני זוג שמעוניינים להקים משפחה, מוסד בעל ערך יהודי ומסורתי חשוב. חוסר היכולת להעניק פתרונות מותאמים אישית למצבי חיים מגוונים פוגע בערכיה וקיומן של המדינה וברצון לבסס חברה צודקת ושוויונית. לכן, אני סבורה כי יש צורך לשנות את המצב הקיים ולבחון חלופות אחרות שיבטיחו זכויות מלאות ושוות לכלל אזרחי המדינה בתחום הנישואין והגירושין, תוך שמירה על אחדות העם היהודי וכבוד האדם.

לצורך העניין, אבחן את חלופת האפס לפי אמות המידה: 1. המצב הקיים פוגע בריבונות מדינת ישראל בכך שהוא מאפשר למוסדות דתיים לקבוע את ההסדרים בתחום הנישואין והגירושין, ללא גמישות להתאים את המערכת לצרכים של כלל האוכלוסיה. המדינה צריכה לקבל אחריות מלאה על הסדרי מיסוד הזוגיות וכינון

המשפחות של אזרחיה כדי להבטיח שוויון זכויות ויחס מכבד לכלל הקבוצות הדתיות והלא-דתיות. 2. המצב הקיים מגביל את ההכרה במגוון הקהילות והמסורות בעם היהודי על ידי כפיית פרשנות אחד של ההלכה על כלל הציבור. זה מדייר מסורות יהודיות אחרות ואינו מכיר במגוון הדתי והתרבותי הקיים בעם היהודי. יש צורך בהכרה רחבה יותר שתאפשר לכל קהילה לשמר את מסורתה הייחודיות. 3. המצב הקיים אינו מציע פתרונות יעילים למצבים בהם נמנעת מאדם האפשרות להינשא או להתגרש בגלל ההלכה היהודית, וגם בקהילות דתיות אחרות. 4. המצב הנוכחי פוגע בזכויות אוכלוסיות שונות ואינו מעניק נכרה וזכויות מלאות לזוגות שאינם יכולים או אינם מעוניינים להינשא במסגרת דתית. 5. המצב הקיים עלול להעמיק את השסעים בתוך העם היהודי ובין קבוצות דתיות אחרות שונות, שהוא כופה פרשנות דתית אחת שאינה מתאימה לכלל הציבור. 6. חלופת האפס נתמכת על ידי הסכמים קואליציוניים ולכן נוחה מבחינה פוליטית, אך מקשה על השגת פשרות רחבות יותר לצרכים מגוונים. 7. המצב הקיים קל ליישום מבחינה משפטית ובירוקרטית, אך אינו עונה על הצורך בשינוי ובהתאמה למציאות המדורנית.

לסיכום, חלופת האפס מגלה חסרונות משמעותיים שאינם תואמים את ערכי ישראל המודרנית ואת צרכי אזרחיה. נדרשת גישה גמישה יותר המאפשרת הכרה במגוון הקהילות והמסורות, פתרונות למצבים לורכבים בתחום הנישואין והגרושין, ושמירה על זכויות וכבוד האדם לכלל האוכלוסייה.

לצורך ההרחבה בדיון, נכנס עלתה שאלה לפרופ' לפישץ, איך אתה רואה את בחינת אמות המידה של הפתרונות בזמן הזה ובעתיד? ליפשיץ ענה בכך שאם נתפוס את השור בקרניו ונבחן את הדלימה בין מסלול אזרחי למסלול דתי, לספק סעד אזרחי למסורבות גט באמצעות דיני נזיקין. זה מאפשר שמירה על מסלול דתי למי שיבחר בכך, אך עדיין תהיה אפשרות לקבל פתרון אזרחי. הבחירה במסלול אזרחי עשויה להקטין את אחריות המדינה בנוגע להסדרי זוגיות, וכן פתרון במסגרת בתי דין מדינתיים עם אמוד מידה אזרחיות עשוי להיות עדיף. מסלול אזרחי מתחרה ייצור תחרות שתלחץ על בתי הדין הדתיים להשתפר. בעלום עם מסלול אזרחי, יש צורך להתאים את דיני הגירושין ולוודא שהמסלול האזרחי לא יהפוך לניצול. מסלול דתי חייב לאפשר זכות יציאה ליברלים יכולים להציע מסלול למיעוטים בתנאי שהוא עומד בתנאים מסוימים. בישראל, הוויכוח הוא האם המרחיב יהיה רק ליברלי או רב-תרבותי, וצריך להגיע לפשרות כדי לחיות יחד. חשוב להבין איזה חלק מהחזון אנו מוכנים לוותר עליו כדי להגיע להסכמות.

לבסוף, אני חושבת שתשובת פרופ' לפישץ היא מעולה, כי היא מספקת פתרון מאוזן לדילמה בין מסלול אזרחי למסלול דתי, תוך שמירה על זכויות הפרט והגנה על קבוצות מיעוט. היא מציעה יצירת מסלול אזרחי מתחרה שיעודד את בתי הדין הדתיים להשתפר, ומבטיחה זכות יציאה מהמסלול הדתי כדי למנוע ניצול. הפתרון מבוסס על עקרונות של פלורזם והסכמה, מה שיאפשר לחות יחד בשלום תוך שמירה על ערכי המדינה.

פאטמה, כתבת נייר עמדה מעמיק ובהיר. עמדה היטב על אמות המידה השונות והסרת עת עמדתך באופן מיטבי. ניכר שהשתתפותך בכנס, העמיקה את עבודתך אף יותר והדברים בעלית בסוף נייר העמדה מעידים על כך. חבל שלא הבחנת באופן מפורט יותר על מידת ההשפעה של הפתרונות על הקבוצות השונות. ציון 92